

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

Шифр

Наказ ректора про
затвердження теми

«До захисту допускається»
завідувачка кафедри
_____ Г.О.Швіндіна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

**«ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ,
ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ»**

за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»,
освітньо-професійна програма «Державна служба»

Студента гр. ДС. мз-91

Бірченко Денис Миколайович

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ Бірченко Д.М.

Науковий керівник

Суми 2020р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач

кафедри _____

_____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА
за спеціальністю

281 Публічне управління та адміністрування,
освітньо-професійна програма «Державна служба»

студенту групи *ДС. мз-91*

Бірченко Денис Миколайович

1. Тема роботи ***Подолання корупційних ризиків, як основа забезпечення економічної безпеки***

затверджена наказом по Сум ДУ № _____ від „_____” _____ 20 ____ р.

2. Термін подання студентом закінченої роботи _____

3. Мета кваліфікаційної роботи: теоретичне обґрунтування, а також визначення основних напрямів і рекомендацій щодо подолання корупційних ризиків, як основи забезпечення економічної безпеки.

4. Об'єкт дослідження: суспільні відносини з подолання корупційних ризиків, як основи забезпечення економічних відносин.

5. Предмет дослідження: подолання корупційних ризиків, як основа

забезпечення економічної безпеки подолання корупційних ризиків, як основа забезпечення економічної безпеки.

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах _____

7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

№ пор.	Назва розділу	Термін подання
I	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	
II	ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	
III	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра:

У розділі 1 студент має дослідити корупційні ризики як об'єкт забезпечення економічної безпеки та методологію їх подолання.

У розділі 2 студент має провести аналіз міжнародного досвіду з подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки та методології їх оцінювання.

У розділі 3 студент має запропонувати впровадження інтегрованих систем подолання корупційних ризиків та організаційну модель управління корупційними ризиками у сфері економічної безпеки

8. Консультації щодо виконання роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1			
2			
3			

9. Дата видачі завдання _____

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

(П. І. П/б)

Завдання до виконання одержав

Бірченко Д.М.

(підпис)

(П. І. П/б)

АНОТАЦІЯ

Історія розвитку людства засвідчує, що всі соціальні об'єднання, а тим паче державні утворення намагаються забезпечити свій розвиток та існування за допомогою власної безпеки. Безпека, а тим більше економічна безпека як соціально-політичне явище – одна з ключових і складних об'єктів комплексного вивчення, який передбачає міждисциплінарний підхід до цієї проблеми. Економічна безпека, як концепція державного існування використовується у світовій практиці з давніх часів.

В сучасних умовах розбудови української державності її національна безпека повинна базуватися на стабільності внутрішньої безпеки, а дестабілізуючими факторами цього стану на сьогодні є: політичні (відсутність політичної еліти держави), економічні (зубожіння населення), інформаційні (інформаційні війни), національні (втрата пасіонарності титульним етносом), екологічні (наслідки Чорнобильської катастрофи), кримінальні (високий рівень корупції та організованої злочинності). Внутрішня безпека поєднує в собі захист національних цінностей і національних інтересів від загроз, які можуть спричинятися будь-яким процесом діяльності фізичної чи юридичної особи в межах території держави. Нація тоді знаходиться в небезпеці, коли їй потрібно принести в жертву свої національні інтереси – об'єктивні потреби матеріального і духовного існування як внутрішньо цілісного та самобутнього соціального утворення [1].

Окремі аспекти запобігання корупції, а також боротьби з нею розглядали такі науковці, як: М. І. Мельник, Т. В. Ільєнок, О. Я. Прохоренко, Ф. М. Решетников, Е. С. Молдован, Є. В. Невмержицький, М. А. Погорецький, Т. П. Попченко, О. Я. Прохоренко, О. Сінчук, Є. Д. Скулиш, В. А. Тимошенко, В. П. Чабан, В. К. Шкарупа, О. М. Юрченко, О. Н. Ярмиш та ін. Однак дослідженню корупційних ризиків, як основі забезпечення економічної безпеки

запобігання та боротьби з цим явищем належної уваги не приділялося.

Міжнародний досвід із подолання корупційним ризикам у сфері економіки держави вказує на необхідність протидії корупції у сфері економічної безпеки, оскільки рядом країн Європейського Союзу запроваджено дієву систему залучення громадськості для недопущення виникнення негативних наслідків, встановлено прозорі норми застосування національного законодавства та механізми контролю за дотримання цих положень. Вони проголошені і в нашій державі але реальних втілень не набули, що стає на заваді до вступу України до європейської спільноти.

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра становить __ с., зокрема, 10 рисунків, 55 найменувань використаних джерел.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування, а також визначення основних напрямів і рекомендацій щодо подолання корупційних ризиків, як основи забезпечення економічної безпеки.

Відповідно до поставленої мети були вирішені такі *завдання*:

аналіз теоретичних та методичних підходів щодо подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки;

вивчення міжнародного досвіду щодо подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки;

розроблення та обґрунтування комплексу заходів щодо підвищення ефективності подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини з подолання корупційних ризиків, як основи забезпечення економічних відносин.

Предметом дослідження є подолання корупційних ризиків, як основа забезпечення економічної безпеки.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань, досягнення мети в дисертаційному дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи у їх взаємозв'язку, взаємозумовленості та комплексному використанні, зокрема:

- історичний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний, статистичний та соціологічний – для інтерпретації фактів, висловлення авторського погляду на предмет дослідження;

- системно-структурний – для визначення системного характеру корупційних ризиків у сфері забезпечення економічної безпеки;

- метод моделювання – для побудови системи принципів подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки;

- контент-аналізу та порівняльний – для здійснення системного аналізу змісту документів, що регламентують подолання корупційних ризиків;

інвент-аналізу – для аналізу даних щодо подій, котрі мали місце на національному та міжнародному рівні, виявлення причино-наслідкових зв'язків.

Наукова новизна. полягає в обґрунтуванні необхідності подолання корупційних ризиків, як основи забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: корупція, корупційні ризики, економічна безпека

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	
1.1. Стан наукового дослідження корупційних ризиків у сфері економічної безпеки.....	
1.2. Методологія дослідження подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки.....	
1.3. Подолання корупційних ризиків як об'єкт забезпечення економічної безпеки.....	
РОЗДІЛ II. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	
2.1. Міжнародний досвід з подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки.....	
2.2. Методологія оцінювання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки.....	
РОЗДІЛ III. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	
3.1. Впровадження інтегрованих систем подолання корупційних ризиків	
3.2. Організаційна модель управління корупційними ризиками у сфері економічної безпеки (інтерактивні карти).....	
ВИСНОВНИК.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВП	– Внутрішній валовий продукт
СРСР	– Союз Радянський Соціалістичних Республік
ПДВ	– Податок на додану вартість
США	– Сполучені Штати Америки
ВРІ	– Індекс платників хабарів
СРІ	– Індекс сприйняття корупції
ІРО	– Первинне розміщення (пропозиція) цінних паперів на ринку
ОЕСР	– Організація економічної співпраці і розвитку
TRAC	– Звітність прозорості щодо протидії корупції
ЕМЕІА	– Економічний регіон (ринок збуту) до якого включено країни Європи, Близького Сходу та Африки

АНОТАЦІЯ

Історія розвитку людства засвідчує, що всі соціальні об'єднання, а тим паче державні утворення намагаються забезпечити свій розвиток та існування за допомогою власної безпеки. Безпека, а тим більше економічна безпека як соціально-політичне явище – одна з ключових і складних об'єктів комплексного вивчення, який передбачає міждисциплінарний підхід до цієї проблеми. Економічна безпека, як концепція державного існування використовується у світовій практиці з давніх часів.

В сучасних умовах розбудови української державності її національна безпека повинна базуватися на стабільності внутрішньої безпеки, а дестабілізуючими факторами цього стану на сьогодні є: політичні (відсутність політичної еліти держави), економічні (зубожіння населення), інформаційні (інформаційні війни), національні (втрата пасіонарності титульним етносом), екологічні (наслідки Чорнобильської катастрофи), кримінальні (високий рівень корупції та організованої злочинності). Внутрішня безпека поєднує в собі захист національних цінностей і національних інтересів від загроз, які можуть спричинитися будь-яким процесом діяльності фізичної чи юридичної особи в межах території держави. Нація тоді знаходиться в небезпеці, коли їй потрібно принести в жертву свої національні інтереси – об'єктивні потреби матеріального і духовного існування як внутрішньо цілісного та самобутнього соціального утворення [1].

Окремі аспекти запобігання корупції, а також боротьби з нею розглядали такі науковці, як: М. І. Мельник, Т. В. Ільєнок, О. Я. Прохоренко, Ф. М. Решетников, Е. С. Молдован, Є. В. Невмержицький, М. А. Погорецький, Т. П. Попченко, О. Я. Прохоренко, О. Сінчук, Є. Д. Скулиш, В. А. Тимошенко, В. П. Чабан, В. К. Шкарупа, О. М. Юрченко, О. Н. Ярмиш та ін. Однак дослідженню корупційних ризиків, як основі забезпечення економічної безпеки

запобігання та боротьби з цим явищем належної уваги не приділялося.

Міжнародний досвід із подолання корупційним ризикам у сфері економіки держави вказує на необхідність протидії корупції у сфері економічної безпеки, оскільки рядом країн Європейського Союзу запроваджено дієву систему залучення громадськості для недопущення виникнення негативних наслідків, встановлено прозорі норми застосування національного законодавства та механізми контролю за дотримання цих положень. Вони проголошені і в нашій державі але реальних втілень не набули, що стає на заваді до вступу України до європейської спільноти.

ВСТУП

В сучасних умовах розбудови української державності її національна безпека повинна базуватися на стабільності внутрішньої безпеки.

Мета роботи - теоретичне обґрунтування, а також визначення основних напрямів і рекомендацій щодо подолання корупційних ризиків, як основи забезпечення економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини з подолання корупційних ризиків, як основи забезпечення економічних відносин.

Предметом дослідження є подолання корупційних ризиків, як основа забезпечення економічної безпеки.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань, досягнення мети в дисертаційному дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи у їх взаємозв'язку, взаємозумовленості та комплексному використанні.

Інформаційна база дослідження: правові та нормативні акти Верховної Ради і Кабінету Міністрів України, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі запобігання і протидії корупції та її ризикам у сфері економічної безпеки, інтернет-ресурси, статистична звітність органів державної влади та управління.

Основним завданням кваліфікаційної роботи магістра є аналіз джерельної бази за темою дослідження, встановлення причинно-наслідкового зв'язку корупції та її впливу на економічну безпеку. Вироблення пропозицій до запровадження методології в оцінці корупційних ризиків у сфері економічної безпеки.

Ключові слова: корупція, корупційні ризики, економічна безпека

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Стан наукового дослідження корупційних ризиків у сфері економічної безпеки

Увага науковців до проблеми корупції та її ризикам обумовлена ступенем загрози цього явища для національної безпеки та міжнародного правопорядку. Втім, у переважній більшості випадків ця проблема розглядається науковцями у контексті напрацювання заходів протидії корупції, у сфері публічної влади. Питанням подолання корупційним ризикам, як основі забезпечення економічної безпеки увага приділяється суттєво менше або взагалі залишаються поза увагою.

Одним із перших українських вчених який у своїй праці звернув увагу на соціально-економічний аспект корупції став Є.В. Невмержицький. Він стверджував що корупція належить до тих проблем, які неможливо вирішити у відриві від політичних, економічних соціальних проблем. Обмеження її масштабів значною мірою залежить від чіткого визначення повноважень і функцій політичних і державних інститутів та їх посадових осіб; від запровадження демократичних принципів управління громадськими справами, створення умов для всебічного розвитку структур громадянського суспільства, формування дієвого механізму громадського контролю за владними інституціями[2, с.301].

Так, у своїй науковій роботі Є.В. Невмержицький запропонував відійти від класичного розуміння поняття корупції, не обмежуючи його протиправною діяльністю посадових осіб, оскільки таке явище є багатоаспектним соціально-політичним, яке пов'язане з політикою, культурою та розвитком держави. [3]

У той же час, О. Дручек наголошує, що "на сучасному етапі

розвитку української державності корупція набуває ознак всепоглинаючого суспільного феномену, агресивного і непередбачуваного за характером. Це явище спотворює усі сфери суспільного життя: економіку, політику, управління. Корупційні прояви становлять реальну загрозу існуванню конституційно заявлених параметрів української держави – демократична, соціальна, правова" [4, с. 275].

Суттєве значення для розбудови системи протидії корупції відіграла наукова роботи В. Щегорцової, яка зазначала, що корупція "обумовлюється тим, що вона за ефектом ланцюгової реакції породжує цілий спектр інших системних проблем: загрожує верховенству права, моралі суспільства, стабільності демократичних процесів, підриває основи державного управління, порушує принципи рівності та соціальної справедливості, породжує латентну монополізацію ринку й підриває правові основи вільної, добросовісної конкуренції, призводить до перекосів в оптимальному поєднанні методів адміністративного регулювання й ринкового саморегулювання на всіх рівнях влади та управління" [5].

Необхідність подолання корупції в Україні є не просто очевидним фактом, вона є першочерговим завданням українського політикуму й всього суспільства, оскільки навіть "російська агресія не є виправданням для української влади стосовно зволікання з реформами" [6].

У науковій статті Ю. Нісевич визначає корупцію як "протиправне використання посадовою особою наданих їй управлінських ресурсів не для забезпечення виконання завдань і функцій структури, а для отримання особистої або групової вигоди як в матеріальній, так і нематеріальній формі". При цьому сутністю корупційних дії стають "порушення як формальних нормативно- юридичних настанов, включаючи норми службової поведінки та етики, так і неформалізованих соціетальних норм поведінки, етики та моралі" [7, с. 65].

Наукова праця В. Трепака стосується системності корупції як

соціально-політичного феномену, "що полягає в неправомірному використанні особами, які мають владні чи управлінські повноваження, власного становища, статусу, авторитету в особистих або корпоративних інтересах, що призводить до розкладання, деградації влади та соціального управління" [8, с. 192].

М.Маринюк стверджує, що останнім часом, законодавець все більше звертається до запровадження кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, виконуючи тим самим взяті Україною зобов'язання відповідно до міжнародних угод, які діють у сфері протидії корупції. Однак не варто недооцінювати важливість адміністративної відповідальності, яка у поєднанні з дисциплінарною, має величезний потенціал запобігання вчинення корупційних правопорушень [9, с.12].

На думку Х.Федорчака процес формування нормативно-правової основи державної політики запобігання і протидії корупції, який розпочався у перші роки незалежності, відбувався згідно з положеннями ратифікованих в Україні міжнародних нормативно-правових актів. Однак розробка законодавства без попереднього і належного його концептуального обґрунтування не сприяла високій ефективності при практичній реалізації антикорупційної політики. Це, закономірно, вимагало перегляду важливих засад нормативно-правової основи державної політики запобігання і протидії корупції [10]

Наукові погляди О.Волошина та О.Кавтиш полягають у тому, що будь-яке тривале суспільне утворення, де присутня влада і відповідний адмінпарат - це вже умова для появи корупції, зловживань, диспропорцій у всіх сферах соціально-економічної системи. Ці диспропорції формують умови для поступового переходу частини легальних операцій «у тінь». І коло замикається. Але ті країни, які намагаються вирішувати обидві «вічні» проблеми, якщо і не викорінюють їх повністю, то хоча б мінімізують наслідки їх прояву та частоту використання [11].

На противагу вказаним науковцям, науковий доробок із проблем проблеми формування дієвої системи економічної безпеки на вітчизняних підприємствах розглядають у своїх працях такі науковці: Ю.М. Атаманчук, В.Г. Андрійчук, І.В. Алексєєв, М.Й. Малік, І.Ю. Гришова, Н.В. Лагодієнко, І.О. Крюкова, Т.С. Шабатура, Ж.В. Дерій, М.В. Дубина, В.О. Ткач, О.О. Соснін, Л.Я. Чубата, В.К. Чепелюк, Л.Е. Лебедь, І.Б. Хома, С.М. Шкарлет, Л.М. Худолій, Б.О. Язлюк.

Водночас вказані вчені у своїх працях торкаються методології оцінювання дієвості та ефективності системи економічної безпеки при цьому залишають поза увагою корупційні ризики які відіграють важливу роль для забезпечення економічної безпеки не тільки для окремого підприємства, а для країни вцілому.

1.2. Методологія дослідження подолання корупційних ризиків

Дослідження проблеми подолання корупційних ризиків, як основа забезпечення економічної безпеки, здійснювалось із застосуванням наукової методики як сукупності методів, що становлять систему регулятивних принципів та правил пізнавальної, практичної та теоретичної діяльності, обумовлених об'єктом, що вивчається [12, с. 226] Практичний характер цього дослідження визначає потребу відображення діалектичної єдності теорії і практики забезпечення економічної безпеки, що формує його наукове підґрунтя. Завданнями цього дослідження є встановлення й виокремлення закономірностей цієї діяльності, визначення її принципів та понять, аналіз світового досвіду і визначення шляхів удосконалення цієї практичної діяльності. Її характеристики визначаються загрозою з боку корупції для економічної безпеки нашої держави, а також потребами реалізації зовнішньої політики України.

Формулювання належної методологічної основи є необхідним для здійснення наукового дослідження предмета пізнання. Базисною

категорією методології є метод, який слід відокремити від поняття техніки, процедури, методики наукового дослідження. Так, під технікою дослідження розуміють сукупність спеціальних прийомів для використання того чи іншого методу, а під процедурою дослідження – певну послідовність дій, спосіб організації дослідження [13, с. 35, 38].

Методологічні підходи в науковому дослідженні корупційних ризиків ґрунтуються на відокремленні дослідницької позиції від морально-ціннісних суджень або особистих поглядів, використанні аналітичних прийомів та процедур, що є загальними для всіх соціальних наук, спрямуванні до систематизації або напрацювання спільних підходів до побудови моделей, які дають змогу встановити закономірності.

Залежно від рівня пізнання виділяють методи емпіричного, теоретичного та метатеоретичного рівнів.

Структуру емпіричного дослідження становлять факти, емпіричні узагальнення та закони (залежності). Факт визначається як позитивна подія, результат, що стосується об'єктивної реальності (факт дійсності) або сфери пізнання чи свідомості (факт свідомості); знання про подію, явище, достовірність якої доведена (істина); припущення, що фіксує знання, отримане під час спостережень та експериментів. Емпіричне узагальнення, що отримується на цьому етапі, становить систему певних наукових фактів [14, с. 35].

До методів емпіричного рівня відносять спостереження, опис, порівняння, підрахунок, вимірювання, анкетне опитування, співбесіду, тестування, експеримент, моделювання тощо. Емпіричну базу дослідження склали статистичні та фактологічні матеріали, отримані із засобів масової інформації, інтернт-ресурсів та відкритих реєстрів щодо діяльності як правоохоронних органів так і органів державної влади та управління нашої держави та зарубіжних країн, до компетенції яких входить як превентивні функції так і усунення умов до виникнення корупційних ризиків, а також компетентних міжнародних організацій. Теоретична та прикладна

доцільність цих матеріалів встановлена завдяки цілісному аналізу першоджерел і різнопланової літератури. Із цією метою було досліджено міжнародно-правові акти, резолюції міжнародних організацій, матеріали міжнародних форумів, а також іноземну нормативно-правову базу у сфері подолання корупційним ризикам, законодавчі та інші нормативно-правові акти в цій сфері, вітчизняні та зарубіжні монографічні праці, навчальну літературу та періодичні наукові видання з проблем теорії і практики антикорупційної діяльності.

До методів теоретичного рівня відносять аксіоматичний, гіпотетичний (гіпотетико-дедуктивний), формалізацію, абстрагування, загальнологічні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія) тощо.

Серед загальних (філософських) методів найбільш відомими є діалектичний та метафізичний. Закони діалектики мають загальне значення і притаманні розвитку природи, суспільства й мислення.

Метод філософської діалектики, що полягає у підході до вивчення суспільних феноменів на ґрунті загальних закономірних зв'язків розвитку буття і свідомості, є загальним методом усіх суспільних наук. У межах застосування цього методу соціальні феномени розглядаються як такі, що визначаються природою людини й умовами життя суспільства, пов'язані з іншими соціальними явищами в економічній, політичній, культурній та інших сферах, перебувають у постійному розвитку, якісному відновленні [15, с. 14]. Використання цього методу допомогло встановити залежності подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки із загальними тенденціями суспільного розвитку, що визначаються процесами глобалізації, проникненням новітніх інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя, зростаючою взаємозалежністю різних країн та регіонів. Зазначені процеси визначають як ступінь загрози з боку корупції, так і можливості органів державної влади та управління у реагуванні на цю загрозу.

Використання методу (принципу) єдності логічного та історичного

дає змогу розглядати подолання корупційних ризиків у різноманітності їх проявів, як процес, обумовлений історичними закономірностями.

Основою будь-якого дослідження є системний підхід, що становить сукупність методів та засобів, що дає змогу досліджувати властивості, структуру і функції об'єктів, явищ або процесів загалом, представляючи їх як систему із зв'язками між елементами, взаємним впливом елементів на систему, зовнішнє середовище, а також впливом самої системи на її структурні елементи. Об'єкт пізнання розглядається як система, що функціонує в середовищі та взаємодіє з іншими системами [16, с. 5].

Системний підхід базується на цілісному баченні об'єкта чи процесу за домінуючої ролі цілого над окремим, складного над простим, та робиться акцент на аналізі цілісних, інтегративних властивостей об'єктів, виявленні їхніх структур та функцій. Властивості системи як цілого визначаються не лише властивостями її окремих елементів, а й властивостями структури системи [17, с. 22]. Філософський принцип системності розуміється як універсальне положення про те, що всі предмети та явища світу становлять системи різних типів та видів цілісності й складності [14, с. 381]. Принцип системності об'єднує та систематизує кілька ідей та уявлень: системності, цілісності, співвідношення частини та цілого, структурності та «елементарності» об'єктів, універсальності, загальності зв'язків, відношень та розвитку, оскільки передбачається не тільки статичність, а й динамічність, мінливість системних утворень. Як один із провідних філософських принципів, він лежить в основі системного підходу – загальнонаукової міждисциплінарної методології, а також соціальної практики, що розглядають об'єкти як системи. Система є цілісним комплексом взаємопов'язаних елементів, особливою єдністю із середовищем, наділена ієрархічністю та являє собою елемент системи вищого порядку, її елементи, у свою чергу, виступають системами нижчого порядку [14, с. 382-383].

Конкретними утіленнями системного підходу є системна теорія та системний аналіз. Системна теорія виконує завдання побудови, опису й пояснення систем та їхніх складових елементів, взаємодії системи і середовища, а також внутрішньо-системних процесів, під впливом яких проходить зміна або руйнація системи. Системний аналіз вирішує більш конкретні питання, являючи собою сукупність практичних методик, прийомів, способів та процедур, завдячуючи яким у вивчення об'єкта вноситься певне упорядкування.

Одним із завдань системного методу є визначення функцій системи, тобто її поведінки в зовнішньому середовищі, дослідження змін, що здійснюються в ньому системою, результати її діяльності [18, с. 31].

У системах, що створюються людиною, очевидною є її підлеглисть поставленій меті, що характеризує основну властивість будь-якої штучної системи – її доцільність. Мета, заради якої створюється система, визначає, яка емерджентна властивість забезпечуватиме її реалізацію, а це зумовлює вибір складу та структури системи. Штучні системи є засобами досягнення цілей – якщо мета не може бути досягнута за рахунок вже наявних можливостей, суб'єкт komponує для цього нову систему [18, с. 41]. Таким чином, подолання корупційним ризикам у сфері економічної безпеки є штучною системою, яку було сформовано задля досягнення визначеної мети – протидії цій формі ризиків за умов, коли наявні системи, що діяли у суспільстві, виявилися нездатними ефективно функціонувати на цьому напрямі.

Перехід кількісних вимірів у якісні належить до законів діалектики. Цей принцип стосується динаміки розвитку корупційних ризиків, тобто набуття суб'єктом господарювання із використанням корупційних практик більших фінансових ресурсів веде до збільшення його могутності, ступеня загрози, яку він становить для громадської та економічної безпеки. Це зумовлює потребу у пошуку нових підходів до організації подолання корупційних ризиків.

Закон єдності та боротьби протилежностей, що також є одним із базових законів діалектики, дає змогу виявити єдність прав та обов'язків сторін під час здійснення фінансово-господарської діяльності окремого суб'єкта чи його взаємовідносин із державою.

Закон заперечення дозволяє розкрити сутність корупції як феномену глобалізації, що, з одного боку, стає на заваді розвитку людства, а з іншого – вимагає об'єднання зусиль різних органів державної влади та правоохоронних органів, що сприяє подоланню цього негативного явища.

Під діалектичними протилежностями розуміють такі сторони предмета, явища чи процесу, які водночас взаємовиключають та взаємопередбачають одна одну. Так, злочинна діяльність і встановлена державою правова норма становлять дві протилежності, що перебувають у діалектичній єдності. Особа, котра скоює злочин, заперечує вимоги норм права. Реакція держави на цю діяльність – заперечення заперечення. Відповідно, подолання корупційних ризиків виступає проявом заперечення корупційних дій у сфері економічної безпеки.

Також важливого значення набуває конкретно-соціологічний метод дослідження державно-правових проблем, за допомогою якого можна виявити ступінь ефективності функціонування державних органів, правового регулювання, стану законності та правопорядку в країні. У межах цього методу використовуються такі прийоми, як спостереження, інтерв'ювання, експеримент тощо. Зокрема, нами узагальнено матеріали, отримані під час безпосереднього спілкування із власниками суб'єктів господарської діяльності, посадовими особами органів державної влади та представниками засобів масової інформації, що можуть впливати на мінімізацію корупційних ризиків у сфері економіки.

Метод вивчення документів було застосовано при дослідженні емпіричної бази, що міститься в офіційних документах, виданих в Україні та за кордоном, у тому числі міжнародними організаціями, а також

неофіційних документів, публікацій у засобах масової інформації, мережі Інтернет. Із цією метою в межах проведення дослідження нами було сформовано електронну базу документів. Зазначена методика забезпечила достовірність знань про події та факти, що належать до предмета дослідження [19, с. 15].

У процесі роботи над кваліфікаційною роботою нами вивчено звітні документи органів влади та управління, а також офіційні матеріали Національного антикорупційного бюро України і Національного агентства з питань запобігання корупції. Метод вивчення документів є найбільш ефективним у поєднанні із методом спостереження, зокрема для вивчення окремих складових з подолання корупційним ризикам у сфері економічної безпеки.

Герменевтичний метод використано для тлумачення змісту норм права, усвідомлення їхньої сутності, суспільних відносин, які вони врегульовують. Це, зокрема, сприяло з'ясуванню суті сучасної антикорупційної політики, стану правового регулювання економічної діяльності, компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування, а також правоохоронних органів у сфері забезпечення економічної безпеки.

Процес дослідження здійснюється навколо певної гіпотези, що пояснює факти, які не вкладаються у наявні теорії [20, с. 49], з'ясовує сутність гіпотетичного методу.

Так, гіпотезою цього дослідження є припущення, що потреба удосконалення організаційних та правових засад подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки зумовлена об'єктивними вимогами практики протидії цьому явищу, наявним станом взаємодії суспільства і держави на сучасному етапі історичного розвитку. Як результат, підвищиться й ефективність економічної діяльності нашої країни, і просування в реалізації зовнішньої політики України за широким колом напрямів.

1.3. Подолання корупційних ризиків як об'єкт забезпечення економічної безпеки

Сучасний рівень корупції становить глобальне явище, що зачіпає життя всіх країн світу. Водночас, незважаючи на процеси глобалізації, конкретні прояви корупції в різних країнах та регіонах мають свою специфіку, що визначається історичними передумовами, національними особливостями розвитку суспільства, економіки та політичної сфери.

Спільні риси корупційних відносин країн пострадянського простору обумовлюються значною мірою історичними чинниками, спільним перебуванням у складі Російської імперії та СРСР.

На початку 1990-х років в Україні та інших країнах пострадянського простору відбувалися процеси переходу економіки від адміністративно-командної до ринкової систем господарювання.

Зазначені процеси відбувалися за умов суттєвого скорочення ролі держави у регулюванні соціально-економічних процесів.

Наслідком соціально-економічного розбалансування у суспільстві стало великомасштабне поширення тіньової економіки, яка є основним виробником та споживачем «брудних» капіталів. При цьому чим більшим було падіння ВВП, тим більша його частина переходила у «тінь».

Сучасні економічні та соціальні умови, що особливо чітко проявляються на пострадянському просторі, обумовлюють певні моделі поведінки, серед яких необхідність використання набутих прибутків для подальшого збагачення, визнання того, що вчинення крупних, високоприбуткових злочинів є значно безпечнішим за дрібну злочинну діяльність, використання злочинної діяльності як єдино можливого «соціального ліфту», шляху до «еліти». Наслідування таким моделям поведінки не вимагає ані освіти чи знань, ані ділового досвіду. Укорінення таких моделей підштовхує до наслідування ним не лише найбільш підприємливих злочинців, а й криміналітету «середньої ланки», які за

будь-яких інших умов залишилися б на рівні забезпечення особистих потреб.

На пострадянському просторі суттєвим етапом формування системи організованої злочинності став рекет, тобто організоване вимагання. Це явище набуло поширення через, з одного боку, відсутність фінансового контролю над бізнесом, який перебрали на себе злочинні угруповання, а з другого – через параліч правоохоронної системи, не здатної протидіяти навіть явним та відносно простим формам злочинності, забезпечувати елементарний правопорядок, не кажучи вже про скільки-небудь складні форми протиправної поведінки.

Рекет, у свою чергу, наблизив кримінальні формування до легального бізнесу. В кінцевому рахунку відбулася інтеграція цих сфер, частково шляхом витіснення легального бізнесу криміналітетом, який, таким чином легалізував як власні доходи, так і своє існування. Лідери організованих злочинних угруповань стали створювати і власні підприємства, вкладаючи у них кошти, отримані злочинним шляхом, опановуючи навички здійснення легальних на напівлегальних економічних операцій. Одним із наслідків такої інтеграції стало привнесення у легальну економічну діяльність кримінальних практик, напрацьованих злочинцями у попередні роки. Водночас із цим такі практики було перенесено і на відносини бізнесу з державною, що сприяло поширенню корупції у різних сферах державного управління.

У процесі приватизації прошарок нових власників формувалася переважно з колишніх ділків тіньової економіки, державних чиновників та господарників, що використовували владу і посадове становище для придбання власності, а також відверто кримінальних елементів. Фактично ж перший етап приватизації легалізував та узаконив тіньовий розподіл капіталу. У результаті сформувалися умови для системного проникнення в економічні відносини злочинних елементів, підкупу службовців апарату органів державної влади, інших проявів корупції. Наслідком такої

приватизації стало формування незначної групи власників національного багатства, глибоке розшарування населення.

Таким чином, приватизація на пострадянському просторі виступила фактичною легалізацією злочинних коштів або неправомірних можливостей (наприклад, посадового становища, що використовувалося неправомірним шляхом) через використання механізмів приватизації. За таких умов підприємці, що прагнуть займатися легальним бізнесом, потрапляють у завідомо не вигідне становище, як через складність конкурувати із кримінальними та напівкримінальними структурами, так і тому, що саме вони стають об'єктами тиску контролюючих органів, чиновники які зацікавлені у отриманні корупційних доходів. Відмова надавати такі виплати майже завжди призводить до усунення таких легальних структур із ринку або їх тінізації.

Проявом цього стала тінізація української економіки - на початок 2012 року тіньовий сектор становив 525-696 млрд. гривень, що становить майже половину всієї економіки України [21].

З іншого боку, викривлення економічної моделі в Україні призводить до втрати мотивації до роботи та отримання знань – 18,8% українців у віці від 15 до 24 років ніде не працюють та не вчаться [22].

Корупція є основною загрозою національній безпеці, усі інші нею обумовлені.

Вона обумовлює і усі наявні форми відмивання грошей, фінансової, та, переважною мірою, і усієї іншої злочинності.

Корупція в Україні має системний та інституційний характер. Системність корупції означає, що вказане явище набуло характеру системи, яка значною мірою визначає відносини між державою та суспільством та спрямована на стале незаконне отримання прибутку корумпованими представниками державних органів влади та управління.

Інституційний характер корупції означає її закріплення у суспільних інститутах, усталених соціальних практиках. За таких умов корупція

щільно пронизує суспільну тканину і підмінює собою легальні соціальні практики.

Специфікою пострадянського простору є те, що корупція тут має форму транснаціональної організованої злочинності.

Корупція є основним чинником, що уповільнює економічний розвиток та стає на заваді реалізації програми економічних реформ. Одним із проявів такої корупції є непередбачуваність регуляторної системи, що не має чітких правил, які б послідовно застосовувалися. Це, зокрема, стало однією із причин низького місця України у рейтингу Світового банку «Doing Business», де наша країна посіла 64 місце [23].

Індексі сприйняття корупції, який розробляється міжнародною організацією Transparency International, Україна займає 126 місце [24]. Зазначені рейтинги слугують досить вагомим індикатором для потенційних інвесторів щодо доцільності вкладення коштів у економіку країни, характеризуючи інвестиційний клімат у країні.

Україна щороку втрачає від корупції 20 млрд. доларів. Маються на увазі кошти, що не надійшли до бюджету або були розкрадені через корупційні схеми, тобто прямі втрати від корупції. Непрямі втрати підрахувати неможливо – за експертними оцінками за роки незалежності наша країна втратила, як мінімум, 2 трлн доларів.

Внаслідок корупційних операцій у сфері державних закупівель від 10 до 15% державного бюджету (4-7 мільярдів доларів) осідає у кишенях чиновників.

У той же час, реальні збитки від корупції оцінити фактично неможливо. Результати дослідження Світового банку свідчать, що країни, які борються з корупцією і забезпечують відповідний правопорядок, у довгостроковій перспективі можуть збільшити національний дохід майже в чотири рази.

Ми вважаємо, що організована злочинність і корупція має системний зв'язок.

- як форма організованої злочинності;
- як чинник, що сприяє її діяльності;
- як складова системи легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Щороку в Україні розкрадають бюджетних коштів на суму 7 млрд. доларів. Основним механізмом розкрадання є прийняття законодавчих чи підзаконних актів щодо списання боргів чи виділення фінансування під збиткові проекти або із завищеними цінами. Інша схема – проведення великомасштабних контрабандних операцій, зокрема із використанням регіону Придністров'я.

В цілому ж 80% товарів широкого вжитку надходять до України контрабандним шляхом – контрабанда є основним способом здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

За оцінкою Ernst&Young річні втрати перевищують 20 млрд. доларів., у тому числі:

- по митниці 5 млрд. доларів.
- на держзакупівлях – не менш як 4 млрд. доларів.
- на податковій оптимізації тільки в гірничо-металургійному комплексі – 5 млрд доларів [25].

Не піддається оцінкам витрати на послуги держпідприємств, що також часто витрачаються нецільовим чином. Ще один спосіб – витрати державних грошей на проекти державних установ за явно завищеними цінами (вдесятеро та більше), будівельні проекти, рекапіталізація банків, система податкових пільг.

Незаконне відшкодування ПДВ є одним із найбільших джерел незаконного отримання коштів злочинцями, розкрадання державного бюджету. Незаконні операції з відшкодування ПДВ із використанням фіктивного експорту інколи здійснюються на суми до 100 млн. доларів. Як правило, такі схеми передбачають залучення корумпованих представників податкових органів, найчастіше на системній основі.

Найбільш поширена схема – фіктивний експорт підприємствами непрофільної продукції за завищеною у десятки, сотні разів митною вартістю. При експорті ставка ПДВ нульова. Далі йдуть заявки на відшкодування цього податку.

Зростає латентність корупційної злочинності. Так, якщо в 2014 році правоохоронцями виявлено 32 організованих злочинних групи з корумпованими зв'язками, з яких 14 діяли в органах влади та управління (при цьому було припинено злочинну діяльність 18 організованих груп у бюджетній сфері), то в 2015 році виявлено лише 11 організованих груп з ознаками корупції (що на 65,6%, або майже тричі менше), з яких лише 4 (тобто на 71,4%, або майже в чотири рази менше) в органах влади і управління, а також припинено злочинну діяльність 6 організованих злочинних груп, що діяли у бюджетній сфері, що на 66,6% менше ніж в 2014 році. В 2015 році виявлено 570 осіб, які вчинили злочини цієї категорії, проти 676 осіб в 2014 р., що менше на 15,7% [26].

В 2014-2018 роках не викрито жодного організованого злочинного угруповання у сфері приватизації, нафтогазової та металургійної промисловості, а тим більше - електроенергетичному комплексі, а у 2015 році – і у сфері земельних відносин [27].

Це вказує на зниження рівня професіоналізму правоохоронних органів, мотивованості та активності у цілому їх співробітників. Однією із причин цього є системні помилки при проведенні їх реформування, що фактично перетворилося на їх руйнацію.

В 2017 році направлено до суду з обвинувальними актами 176 кримінальних проваджень цієї категорії (213 у в 2014 році). При цьому судами із цієї кількості із різних підстав повернуто прокурорам 21 справу [27].

Зменшується кількість виявлених кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності – в 2019 році обліковано всього 14997, що менше на 3,6% показників минулого року та складає всього 2,65% від усіх

облікованих злочинів [27].

Якщо у 2019 році всіма правоохоронними органами було притягнуто до кримінальної відповідальності за корупційні дії 17 професійних суддів, то у 2020 році таких осіб притягнуто лише 10, або майже удвічі менше. У той же час, високий рівень корупції в органах прокуратури та суду є одним із основних чинників, що перешкоджають притягненню корупціонерів до відповідальності – в органах прокуратури закривається 25% справ щодо корупції, ще 50% справ такого типу закривається в судових інстанціях.

Таким чином можна прогнозувати, що загальна кількість корупційних злочинів у 2021 році перевищить показники попередніх років приблизно на 20%. В цілому можна виділити такі домінуючі тенденції в розвитку корупції в Україні:

- транснаціоналізація, що проявляється як у використанні злочинністю, передусім корупційного типу, міжнародних фінансових інструментів для легалізації грошей, одержаних злочинним шляхом;

- інтеграція організованої злочинності та корупції, за якої остання сама набуває ознак організованої злочинності із вираженим транснаціональним елементом, а основні прибутки кримінального походження одержуються від протиправних дій, що передбачають корупційну складову і, як правило, пов'язані із різними формами розкрадення державного бюджету;

- посилення мережевого характеру, що підвищує живучість корупційних організованих злочинних структур, підвищує їх здатності виходити на міжнародні ринки, налагоджувати зв'язки кримінального характеру у різних країнах світу, полегшують включення до їх складу корумпованих представників органів влади та управління;

- інтеграція корупції, організованої злочинності та тероризму, політизація криміналітету, що все чіткіше усвідомлює свої інтереси у політичній сфері і намагається їх реалізувати як шляхом корупції, так і насильства.

РОЗДІЛ II

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Міжнародний досвід з подолання корупційних ризиків у сфері економіки

У міжнародній практиці процес подолання корупційних ризиків розглядається як ключова сфера менеджменту, значна увага приділяється вивченню ризикових сфер, пошуку ефективних методів контролю, оцінювання та моніторингу ризиків, створенню ефективних систем управління. Особливо успішно методологія оцінювання ризиків та загроз застосовується у фінансовій, банківській сферах, приватному сектору держави, виробництві. На сьогодні фахівцями розроблені і впроваджені стандарти оцінки ризиків, що мають імовірність виникнення у тій чи іншій сфері економіки.

В процесі багатостороннього аналізу корупції використовуються як традиційні методи узагальненого характеру оцінювання рівня корумпованості країн, так і специфічні, які ґрунтуються на аналізі управлінської практики компаній. Системний підхід до оцінювання корупції сприяє забезпеченню багатовекторного впливу на тих, хто створює пропозицію хабарів, а також тих, хто висуває попит на хабарів у міжнародному масштабі. Цю проблему досліджував, зокрема, Н. В. Романченко [28].

Цікаву методологію оцінювання корумпованості покладено в основу соціально-фінансових досліджень інституту Gallup (дослідницька компанія “The Gallup Organization”), проводячи опитування Геллапа, які часто згадуються у світових засобах масової інформації як надійне та об’єктивне вивчення аудиторії громадської думки. Кожен раз в опитуванні беруть участь громадяни понад 100 країн. На вирішення, респондентам

пропонується декілька запитань: “Чи поширена корупція у владі у вашій країні?” та “Чи поширена корупція у бізнесі у вашій країні?” Керуючись такими відповідями вираховується індекс корумпованості країн світу [29]

Статистичні дані щодо корупції, які досить широко використовують міжурядові організації є звіти Організації економічної співпраці та розвитку. Вони узагальнюють інформацію про чисельність зафіксованих корупційних правопорушень, кількість корупціонерів, яких притягнуто до відповідальності, загальну суму штрафів, сплачених такими порушниками, та ін. [30].

Проводячи аналіз ситуації, що склалася в Україні, можемо ствердно констатувати, що ситуація із оцінкою корупційних ризиків у тому числі у сфері економічної безпеки буде протилежною, оскільки така інформація щодо корупційних правопорушень є неповною та не відповідає реальним масштабам існування корупції у нашій державі. Реальний стан справ замовчується самими суб'єктами запобігання корупції. Таким чином реальне оцінювання корупції за своїм змістом і характером розрахунків може забезпечуватися шляхом введення Індексу платників хабарів (Bribe Payers Index) [31]. Він визначається шляхом розрахунку, в процесі якого опитують приблизно 3 тис. власників суб'єктів підприємницької діяльності із 28 країн світу на предмет можливості використання корупційних практик підприємствами з інших країн, з якими вони співпрацюють. У таких дослідженнях беруть участь найвпливовіші, з огляду на міжнародну торгівлю, країни. На основі отриманого Індексу країни вибудовують за здатністю до корупційних методів ведення бізнесу у міжнародній діяльності. Це дослідження проводиться регулярно і сприяє відстежувати розвиток стану корупції у світі. За даними останнього звіту Transparency International Bribe Payers Index 2011, країни, що найменше вдаються до корупційних методів у міжнародному бізнесі, – це Голландія, Швейцарія, Бельгія, Німеччина, Японія. Найгірші показники мають Росія та Китай. [31]

Індекс платників хабарів (далі – ВРІ) доповнює Індекс сприйняття корупції (далі – СРІ). Аналізуючи інформацію, викладену у таких рейтингах ми можемо зробити висновок щодо повноти корупційних відносин, в які залучені дві сторони – той хто пропонує предмет неправомірної вигоди і той хто таку вигоду отримує. Завдання ВРІ – відобразити ринкову пропозицію, що існує в рамках міжнародного хабарництва, шляхом класифікації 28 провідних країн – експортерів відповідно до ступеня, в якому її національні компанії платять хабарі для ведення бізнесу за кордоном. ВРІ-2011 викриває високий рівень готовності давати хабарі компаній з Росії, Китаю, Мексики, Індонезії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Аргентини. Представники з Італії, Гонконгу, Бразилії, Південної Кореї, Іспанії та Франції, за результатами такого оцінювання, вдаються до таких протиправних практик, хоча у рейтингу вони обіймають досить високі місця. Проте слід зазначити, що більшість із цих держав підписали Конвенцію ОЕСР із боротьби з хабародавством іноземних державних посадових осіб при здійсненні міжнародних ділових операцій і, відповідно, є її порушниками.

У 2011 р. Міністерство юстиції США оголосило про завершення слідчих дій щодо німецького автомобілебудівного концерну Daimler AG. Його дочірні компанії на території США Mercedes-Benz Rus і Export and Trade Finance GmbH визнали себе винними в порушенні антикорупційного законодавства США [32].

Одним з альтернативних методів дослідження прозорості з протидії корупції є структури TRAC (Transparency reporting on anti-corruption) [33] які надають оцінку рівня дійсної готовності реалізації антикорупційних практик міжнародними компаніями. Завдання, яке вирішується такими структурами є оцінювання системи управління, політики проти боротьби з корупцією компаніями в усіх її формах. Зразковим прикладом є ухвалений у 1978 році у США Акт протидії іноземній корупції, який визначив злочином дії американських компаній за кордоном. Цей акт набув

колосального розголосу, адже він передбачає відповідальність і тих іноземних компаній, які розмістили свої активи на американських IPO. В Ізраїлі, наприклад, впроваджено систему дублювання моніторингу за можливими корупційними діями [34]. Його здійснюють урядові організації і спеціальні підрозділи поліції, відомство Державного контролера, яке є незалежним від міністерств і державних відомств, та громадські організації на кшталт Відомства за чистоту уряду. Особливо важливою є незалежність цих організацій від керівництва міністерств і відомств, чиновники яких можуть бути втягнуті в корупцію. Такі практики заслуговують на увагу та можуть стати позитивним результатом подолання корупційним ризикам у сфері економіки у нашій державі

Зарубіжні підприємства, установи та організації у своїй діяльності використовують широкий спектр методів та інструментів для боротьби з корупцією, які можуть чергуватися із запровадженими національними методиками протидії корупційним проявам, наприклад: встановлення й дотримання корпоративної етики як важливого методу боротьби з корупцією. Це підтверджується дослідженням, що проведено у 2011 році міжурядовою організацією Transparency International, яке засвідчує тісний зв'язок між рівнем корумпованості країни та розвитком корпоративної етики у межах конкретної країни [35]. Саме запровадження міжнародними компаніями практики нетерпимості до проявів корупції позитивно вплине на економіку інших країн у т.ч. і українську, оскільки національні гравці, які залучаються у якості посередників до їх бізнесу будуть продовжувати впроваджувати передові методики у веденні підприємницької діяльності поза корупцією. У звіті, підготовленому робочою групою ОЕСР з питань хабарництва у міжнародному бізнесі, підкреслюється, що саме посередники часто є ініціаторами корупційної діяльності [30].

Така посередницька діяльність може розвиватися двома шляхами, наприклад коли посередник здійснює свою фінансово-господарську діяльність та у подальшому завищує ціну товарів та послуг щоб у

подальшому отримати надприбутки без відома підприємства, що виступає замовником таких посередницьких послуг, або ж сама компанія використовує посередника для приховування своїх протиправних дій. Аналіз, який проводять міжурядові організації щодо подібної діяльності таких підприємств на пряму стосується і українських підприємств, оскільки корупційні схеми, які використовуються такими ділками стосуються не лише власності таких структур вони зачіпають і національні інтереси.

Так, у серпні 2017 р. компанія «Ipsos MORI», що займається міжнародними ринковими дослідженнями, у період з листопада 2016 року по січень 2017 року, на замовлення компанії ЕУ провела 4100 інтерв'ю в 41 країні регіону EMEIA. Серед респондентів – члени рад директорів, керівники середньої і вищої ланки, співробітники різних галузей. Дослідження проводилося і в Україні, де було опитано 100 співробітників компаній і наша держава посіла провідне місце серед “фаворитів” корупції.

Наведені приклади застосування методик оцінювання корупції безпосередньо стосуються подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки, а не про державну чи політичну корупцію, елементи якої давно не зустрічаються у розвинутих країнах. Вказане обумовлено запровадженням у таких країнах дієвого механізму стимулювання державних службовців з дотримання доброчесної поведінки своїй у діяльності непорушності приватної власності, яка у країнах пострадянського простору до цих пір формується кримінальним шляхом. За даними опитування Центру Разумкова і фонду «Демократичні ініціативи», проведеного у травні 2016 року, 67 % українців вважають головною причиною поточної соціально-економічної кризи в Україні корумпованість представників влади. При цьому 10 % заявили, що протягом останнього року особисто давали хабарі (кожен десятий), а 22 % повідомили, що хабарі давали їхні родичі та знайомі (загалом, кожен третій при довільному відборі респондентів) [36].

У статті, опублікованій на сторінках авторитетного видання

“Washington Post” провідні науковці США: експерт з політичних ризиків Нейл Абрамс та професор Каліфорнійського університету Стівен Фіш, - констатували: «За останні 25 років західні донори влили мільярди доларів в посткомуністичну Україну, ставлячи перед собою дві головні цілі: допомогти країні створити міцну ринкову економіку і закласти фундамент правової держави. Однак, західні гроші... не працюють над реформуванням країни, яку і далі продовжують грабувати. Навіть зараз в Україні процвітає корупція в державних структурах високого рівня... Податкове митне шахрайство разом з різними субсидіями дуже довго збагачують потужних інсайдерів і тим самим руйнують державу зсередини. Згідно з даними Global Financial Intergrity, з кожним доларом, який надходить в Україну, шість залишають її територію» [37].

2.2. Методологія оцінювання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки в Україні

На сьогодні в Україні використовується Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, яку затверджено Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 р. № 126, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 28.12.2016р. за № 1718/29848, що є основним нормативним документом у цій діяльності. Вона визначає комплекс правил і процедур щодо оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, в яких згідно з частиною першою статті 19 Закону України “Про запобігання корупції” приймаються антикорупційні програми.

Така оцінка, корупційних ризиків проводиться у рамках підготовки антикорупційної програми органу влади або під час її періодичного перегляду. [38].

По суті, антикорупційні програми таких суб’єктів є дорожньою картою дій у напрямку зменшення корупційного потенціалу органу

державної влади. Безпосередньо оцінка таких ризиків здійснюється комісією із числа працівників структурних підрозділів органу влади та, за згодою, представників громадськості та експертів, які володіють знаннями про внутрішнє та зовнішнє середовище органу влади та мають досвід роботи у сфері його діяльності.

Таким чином, представники таких комісій нерідко можуть бути причетними до корупційної діяльності або, як правило, перебувати у службовій залежності від керівництва органу при визначенні напрямів антикорупційної політики тому ефективність таких заходів буде невідомою, що не у повній мірі відповідатиме потребам проведення цих заходів.

На нашу думку, більш ефективною, у цьому аспекті, була б діяльність незалежної групи експертів із визначення корупційних ризиків та створення дієвих механізмів по недопущенню їх виникнення.

Не зважаючи на висловлені зауваження, вказане є позитивним зрушенням у напрямку подолання негативних проявів, що існують в органах влади.

Натомість, органи влади не є єдиним джерелом продукування корупції в Україні. Взаємовідносини, що виникають у процесі господарської діяльності приватних компаній нерідко супроводжуються корупційними ризиками, що створює негативні тенденції для становлення ринкової економіки та авторитету країни в цілому. При цьому, такі компанії, що використовують корупційний потенціал не зважають на наслідки своїх дій, які можуть виражатися у наданні неякісних послуг, поставки товарів неналежної якості або завищенні ціни виконуваних робіт, що у свою чергу може завдати шкоди як здоров'ю так і життю споживачам таких послуг чи товарів.

Як свідчить міжнародна практика з розробки дієвих заходів по оцінці корупційних ризиків у сфері економіки, в Україні необхідно запровадити ефективний системний підхід у цьому напрямку.

Саме системний підхід в оцінці корупції вимагає розробки на національному рівні методології оцінювання корумпованості сфер економіки яка сприятиме наданню адекватної оцінки негативним тенденціям, що існують у бюджетній, кредитно-банківській, фінансовій та ін. сферах суспільного життя та забезпеченню багатовекторного впливу на тих, хто створює корупційну пропозицію, а також на тих, хто створює такий попит.

Ми вважаємо, що така оцінка, як зазначалося вище, повинна проводитися незалежними експертами у сфері економічної безпеки на предмет оцінки реальних корупційних ризиків, за результатами якої держава повинна вживати заходи правового регулювання діяльності суб'єктів господарської діяльності.

Методологія оцінки корупційних ризиків, на нашу думку, має бути уніфікованою, корелюватися із заходами, що вживаються у цьому аспекті в органах державної влади та повинна включати позитивні напрацювання міжнародних організацій (з урахуванням міжнародного стандарту ISO 37001:2016 «Системи менеджменту протидії корупції») [39] такі як:

- обрання критеріїв (з розподілом «низький», «середній», і «високий» рівні або з більшою деталізацією) оцінки корупційних ризиків з урахуванням кількох факторів: характеру корупційного ризику, ймовірності випадку і серйозності наслідків;
- оцінити корупційні ризики, викликані розміром і структурою підприємства (невеликі підприємства, що знаходяться в одному місці з централізованим управлінням, можуть контролювати свої корупційні ризики набагато легше, ніж великі підприємства з децентралізованою структурою з діяльністю у багатьох регіонах);
- проаналізувати регіони і галузі, в яких працює або припускає працювати підприємство та оцінити рівень корупційних ризиків, які пов'язані з цими регіонами і галузями;
- оцінити характер, масштаб і складність видів діяльності і

операцій, що здійснює підприємство;

- оцінити корупційні ризики, пов'язані з наявними і потенційними діловими партнерами, які можна здійснювати шляхом їх розподілу на певні категорії;

- оцінити характер і частоту взаємодії з національними або закордонними громадським посадовими особами, які можуть нести корупційні ризики;

- оцінити чинні законодавчі, нормативні, контрактні та професійні обов'язки;

- прийняти до уваги ступінь, з якою підприємство здатне впливати або керувати оціненими ризиками.

Наведені вище чинники корупційних ризиків можуть накладатися один на одного. Наприклад, ділові партнери можуть представляти різні корупційні ризики в залежності від регіону та сфери, в яких вони працюють.

У стандарті також говориться про заходи з протидії корупції, які повинні бути застосовані до кожної категорії ризиків. Підприємство може змінити характер угоди, проекту, роботи або взаємозв'язку так, щоб характер і ступінь корупційних ризиків знизився до рівня, який може бути прийнятним для управління існуючими, поліпшеними або додатковими заходами з протидії корупції.[40]

Оцінка корупційних ризиків не повинна бути дуже складним завданням. Результати оцінки корупційних ризиків, з використанням такої методології, настільки, наскільки це доцільно і можливо, повинні відображати реальні ризики, з якими зустрічається підприємство. Заходи повинні представляти собою інструмент, що допомагає підприємству оцінити і розставити за пріоритетами її корупційні ризики, а також вони повинні періодично аналізуватися і переглядатися з урахуванням змін на підприємстві і обставин його діяльності (наприклад, нові ринки збуту продукції, законодавчі вимоги, отриманий досвід тощо). [41]

РОЗДІЛ III

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Впровадження інтегрованих систем подолання корупційних ризиків

На думку переважної більшості науковців, корупція в органах влади породжує вкрай негативні соціально-економічні і політичні наслідки, впливає на всі сфери життя суспільства: економіку, соціальну сферу, політику. Негативні наслідки, породжувані цим явищем, не тільки перешкоджають прогресивному, поступальному розвитку суспільства, але й становить серйозну загрозу інтересам національної безпеки країни [42-46]. в економічній сфері корупція сприяє виникненню і розвитку цілої низки негативних явищ і процесів [45]:

- порушує механізм ринкової конкуренції, оскільки у виграші залишиться не той, хто конкурентоздатний, а той, хто зміг одержати переваги за «хабарі». Це сприяє виникненню монополістичних тенденцій в економіці, зниженню ефективності її функціонування і дискредитації ідей вільної конкуренції;

- спричиняє неефективний розподіл коштів державного бюджету, особливо при розподілі державних замовлень і виділенні кредитів, перешкоджаючи тим самим найефективнішій реалізації урядових програм;

- призводить до несправедливого розподілу прибутків, збагачуючи суб'єктів корупційних відносин за рахунок інших членів суспільства;

- сприяє підвищенню цін на товари та послуги за рахунок так званих корупційних «накладних витрат», у результаті чого страждає споживач;

- є засобом, що забезпечує сприятливі умови для формування і розвитку організованої злочинності і тіньової економіки. Це призводить до зниження податкових надходжень у державний бюджет, відтоку капіталу за кордон і не дає можливості державі ефективно виконувати свої економічні, політичні і соціальні функції [47; 48].

Таким чином, одним із важливих інструментів подолання корупційних ризиків у сфері економічної безпеки на нашу думку є впровадження стандарту ISO 37001 «Системи менеджменту протидії корупції». [39] Вказана система описує вимоги до впровадження антикорупційних елементів управління підприємством.

Метою такого стандарту є формування етичних, ділових відносин між учасниками ринку, викорінення корупції і підвищення відповідальності та довіри у сфері бізнесу, в роботі державних установ та громадських організацій.

Підприємства, які приймають рішення щодо впровадження ISO 37001, цей стандарт допомагає впровадити раціональні і ефективні заходи протидії корупції. У той же час під поняттям корупції, розуміється будь-яке пропонування, надання, прийняття або обіцянка переваг за рахунок будь-якої вартості або неправомірної вигоди для впливу на прийняття рішення, дії або судження осіб під час виконання ними своїх посадових обов'язків.

У той же час, вказаний Міжнародний стандарт не націлений на вирішення питань шахрайства або будь-якої іншої корупційної діяльності він встановлює вимоги та надає рекомендації для формування такої системи управління, яка допомагає запобігати, виявляти та реагувати на «хабарництво» у відповідності до вимог антикорупційного законодавства.

Система управління заходами боротьби з корупцією є розробкою архітектури із замкнутою системою контролю, яка встановлює, впроваджує, підтримує, перевіряє та вдосконалює стратегії та цілі управління, які стосуються спеціальних вимог стандарту та застосовується

до організацій, підприємств та установ всіх форм власності, які мають на меті:

- впровадити необхідні заходи у подоланні корупційних ризиків;
- сприяти розвитку відповідальності та довіри з боку акціонерів, ключових зацікавлених сторін та потенційних інвесторів;
- уникати та/або мінімізувати витрати, ризики та шкоду від участі у корупційних діях;
- зменшувати ризики та досягати репутаційних вигод шляхом впровадження політики щодо Системи управління заходами боротьби з корупцією.

Таким чином, підприємства приймає самостійне рішення щодо впровадження Систему управління заходами боротьби з корупцією як окрему систему або як інтегровану частину загальної системи управління.

Необхідно зазначити, що такі організації як транснаціональні корпорації та компанії із конкретних галузей, у тому числі із сектору безпеки та оборони, капітального будівництва та ресурсів, особливо ті, що знаходяться у зоні ризику мають більшу довіру і визнання за те, що впроваджують антикорупційну політику та практикують антикорупційну культуру у своїй діяльності.

Впровадження в Україні правових рекомендацій міжнародного співтовариства щодо підвищення ефективності протидії корупції потребує врахування історичних реалій та особливостей національної правової системи. з огляду на зазначене, актуальним є подальші фундаментальні дослідження сутності, причин і форм корупційних виявів, а також напрацювання практичного досвіду в зазначеному напрямі. Антикорупційне законодавство лише ґрунт, на якому можна проводити докорінні структурні перетворення. Її масштаби, специфіка і детермінанти – наслідок загальних політичних, соціальних та економічних проблем країни. Це реакція на кризу в основних сферах суспільного життя, що виражається у глибокій невідповідності між механізмами управління

суспільством і фундаментальними цілями його розвитку. Саме тому ефективність зусиль щодо подолання негативного соціально-політичного явища, значною мірою залежить від здійснення політичної, а також державно-правової реформи; чіткого правового визначення повноважень і функцій політичних інституцій та їх посадових осіб; запровадження демократичних принципів управління громадськими справами, створення умов для всебічного розвитку структур громадянського суспільства, втілення дієвого механізму соціального контролю за владними інституціями [49.;50.].

3.2. Організаційна модель управління корупційними ризиками у сфері економічної безпеки (інтерактивна карта)

Дослідження організаційних засад подолання корупційних ризиків у сфері забезпечення економічної безпеки, що особливо активізувались в Україні останнім часом, розгляд заявлених тематик та матеріалів обговорення низки круглих столів, наукових і науково-практичних конференцій, а також аналіз наявних проєктів нормативно-правових актів за темою роботи свідчать про те, що наразі в нашій державі активно й на різних рівнях державного механізму та серед громадськості триває процес обговорення й вибору інституційно-організаційної моделі управління корупційними ризиками, що виникають у процесі організації господарської (у будь-якій сфері) або інвестиційної діяльності від якої безперечно і безсумнівно, буде залежати побудова такої національної моделі.

Із метою вибору для України певної моделі доцільне ретельне вивчення наявного зарубіжного досвіду та врахування національних особливостей державотворчих процесів.

Аналіз міжнародного досвіду із вказаних питань свідчить, що кожна держава обирає свою модель управління ризиками у т.ч. корупційними, що впливають на сталість економічної системи та повинні включати систему

скоординованих організаційних, нормативно-правових, адміністративних, пошукових, охоронних, технічних, наукових та інших заходів, матеріальних і нематеріальних засобів, спрямованих на забезпечення стійкості економіки до негативного впливу корупції. Він усіляко має стимулюватися та підтримуватися різними державними інституціями.

Рушійним механізмом для вибору ефективної моделі та подальшої розбудови системи захисту економічної сфери від впливу корупції є необхідність дієвої протидії різним видам корупційних загроз (підкуп, шахрайство, зловживання впливом, а також, замаскованим під легальну господарську діяльність, протиправним діям і т. ін.) та недопущення настання таких негативних наслідків. Причиною цього є те, що наявні та потенційні загрози здатні уражати важливі елементи державного механізму, що впливає на стан економічної безпеки держави й суспільно-політичних відносин. Це призводить до виникнення складних суспільних процесів і перетворень. Для вдосконалення системи попередження виникнення таких загроз необхідно залучити до реалізації спільного загальнодержавного задуму різних партнерів у т.ч. іноземних.

Попередженню, своєчасному виявленню та припиненню впливу наявних загроз має сприяти більш плідна співпраця між суб'єктами економічних відносин та державою.

Саме належний вибір організаційної моделі управління корупційними ризиками у сфері економічної безпеки може відіграти роль рушійної сили в побудові нової системи захисту державно-приватних інтересів, а також стати переломним етапом, що змінить ментальність пересічних громадян, у якій укорінилося недовіра до органів державної влади, породжена ще за радянських часів. Домогтися цих позитивних зрушень, на нашу думку, можна завдяки спільним заходам з оцінювання корупційних ризиків та наслідків у сфері економічної безпеки.

Ми вважаємо, що модель управління корупційними ризиками у сфері економічної безпеки може бути централізованою чи децентралізованою.

Конкретний варіант її впровадження у суспільні відносини впливатиме на повноваження залучених суб'єктів та потребує детального наукового й фахового аналізу, проведення конференцій і круглих столів за участю спеціалістів для подальшого обговорення та прийняття остаточного рішення.

На нашу думку, застосування децентралізованої моделі управління корупційними ризиками у сфері економічної безпеки є більш дієвим та повинен передбачати створення інтерактивної платформи (карта корупційних ризиків у сфері забезпечення економічної безпеки – далі інтерактивна карта) яка сприятиме підвищенню рівня довіри до державних інституцій як з боку населення так і міжнародних інвесторів.

На наш погляд, інтерактивна карта (Рис. 1) це електронний сервіс який може бути створено неурядовою організацією та включатиме відображення суб'єктів економічних відносин, реальний стан справ щодо взаємодії представників бізнесу із органами державної влади та наявні ризики у сфері економіки (у т.ч. корупційні) у кожному регіоні нашої держави.

Зокрема, до інформаційного наповнення цього ресурсу повинні бути залучені як представники державного сектору економіки так і приватного або окремі громадські об'єднання.

Рисунок 1 – Карта корупційних ризиків у сфері економіки
(наводиться можлива інформація, що може бути зазначено)

Створення інтерактивної карти спонукатиме органи державної влади до запровадження «прозорості» у взаємовідносинах із суб'єктами господарювання, сприятиме їх належній діяльності, подоланню недовіри до українського ринку з боку інвесторів та впровадженню на практиці «прозорості» у взаємовідносинах держави з бізнесом.

У свою чергу представники бізнесу та громадськості зможуть надавати реальну оцінку ситуації, що складається у тому чи іншому регіоні створюючи реальні передумови до покращення економічної привабливості конкретного ринку, додатковому залученню коштів до реального сектору економіки та відновлення довіри до держави на міжнародному рівні.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналізуючи викладене можемо констатувати, що правовою основою запобігання корупції в Україні є система державних законодавчих і підзаконних актів, що визначають суспільно-правову необхідність проведення комплексу передбачених законом заходів, їх правові, організаційно-тактичні основи, гарантії законності їх застосування.

Слід зазначити, що в Україні замість фрагментарного законодавства створено систему антикорупційного законодавства, яке охоплює всі сфери суспільного життя і включає різні види нормативно-правових актів.

Міжнародний досвід із подолання корупційним ризикам у сфері економіки держави вказує на необхідність протидії корупції у сфері економічної безпеки, оскільки рядом країн Європейського Союзу запроваджено дієву систему залучення громадськості для недопущення виникнення негативних наслідків, встановлено прозорі норми застосування національного законодавства та механізми контролю за дотримання цих положень. Вони проголошені і в нашій державі але реальних втілень не набули, що стає на заваді до вступу України до європейської спільноти.

Тому, запровадження системного підходу в оцінці корупції вимагає розробки на національному рівні методології оцінювання корумпованості сфер економіки яка сприятиме наданню адекватної оцінки негативним тенденціям, що існують у бюджетній, кредитно-банківській, фінансовій та ін. сферах суспільного життя та забезпеченню багатовекторного впливу на тих, хто створює корупційну пропозицію, а також на тих, хто створює такий попит.

Впровадження нашою державою правових та організаційних рекомендацій задекларованих міжнародним співтовариством щодо підвищення ефективності протидії корупції потребує врахування

історичних реалій та особливостей національної правової системи. з огляду на зазначене, актуальним є подальші фундаментальні дослідження сутності, причин і форм корупційних виявів, а також напрацювання практичного досвіду в зазначеному напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародний досвід участі спеціальних служб у протидії організованій злочинності та корупції : моногр. / Ю. Р. Гавдьо, І. М. Гриненко, І. М. Дралюк та ін. ; за заг. ред. проф. Г. В. Новицького – Київ : Нац. акад. СБУ, 2018. – 216 с.
2. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: проблеми посилення протидії Право України.- 2014.- №1.- С.298-309.
3. Невмержицький Є.В. Корупція як соціально-політичний феномен : автореф. Дис. На здобуття наук. Ступеня д-ра політ. Наук : спец. 23.00.02 / Невмержицький Є.В. ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. ім. І.Ф. Кураса. – Київ, 2009. – 34 с.
4. Дручек О. В. Науково–теоретичні основи протидії явищу корупції: проблеми вивчення та удосконалення [Текст] / О. В. Дручек // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 275–280.
5. Щегорцова В. М. Шляхи запобігання і протидії корупції в органах публічного управління України [Електронний ресурс] / В. М. Щегорцова. // Державне будівництво. – 2012. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_40
6. Нуланд В. Війна не виправдовує зволікання України з реформами [Електронний ресурс] / Вікторія Нуланд // Радіо "Свобода" – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27616318.html>.
7. Нисневич Ю. А. Проблема концептуалізації феномена корупції [Текст] / Ю. А. Нисневич // Евразийский Союз: Вопросы международных отношений, 2016. – Выпуск 1(15). – с. 106 – 119.
8. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття "корупція" [Електронний ресурс] / В. М. Трепак // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 4. – С. 181–196.
9. Маринюк М.В. Адміністративні стягнення за корупційні правопорушення: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата юридичних наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право/ Микола Віталійович Маринюк ; Національний університет «Львівська політехніка». - Львів, 2014. - 23 с.

10. Х. Федорчак. Нормативно-правове закріплення державної політики запобігання і протидії корупції в Україні. Науковий вісник. - 2013.-Вип. 12 «Демократичне врядування». [Електронний ресурс].- Режим доступу:<http://lvivacademy.com/visnik12/fail/Fedorchak.pdf>.

11. О.Волошин, О.Кавтиш. «Тіньові» процеси і проблеми корупції в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://probleconomy.kpi.ua/pdf/2014-26.pdf>.

12. Микешина Л.А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: учеб. пособие. М.: ПрогрессТрадиция, 2005. 464 с.

13. Сабитов Р.А. Основы научных исследований: учеб. пособие. Челябинск: Челяб. гос. унт., 2002. 138 с.

14. Васильев А.М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. М., 1976. 264 с.

15. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2001. 664 с.

16. Могилевский В.Д. Методология систем: вербальный подход. М.: Издательство Экономика, 1999. 251 с.

17. Прангишвили И.В. Системный подход и общесистемные закономерности. М.: СИНТЕГ, 2000. 528 с.

18. Тарасенко Ф.П. Прикладной системный анализ: учебник. Томск: Изд-во «Том. унта», 2004. 186 с.

19. Скакун О.Ф. Теорія держави та права (енциклопедичний курс): підручник. Х.: Еспада, 2005. 840 с.

20. Сырых В.М. Логические основания общей теории права. М.: Юридический дом «Юстицинформ», 2008. в. 2-х т. Т. 1. Элементный состав. 528 с.

21. Трансформаційні процеси економічної системи в умовах сучасних викликів. – Монографія. - За заг. ред. д.е.н., проф. В.І. Гринчуцького // [Електронний ресурс]. – Режим доступу 6 http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/6828/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%8F_%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0.pdf

22. Працевлаштування студентської молоді та випускників вищих навчальних закладів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oblrada-pl.gov.ua/uploads/lstud/2011/09.pdf>

23. «Doing Business» // [Електронний ресурс]: Режим доступу : <https://russian.doingbusiness.org/ru/rankings>

24. Аналіз результатів Індексу сприйняття корупції-2019/ - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>.

25. Україна поднялась на первое место в рейтинге коррупции E&Y // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/biz/publications/ukraina-podnyalas-na-pervoe-mesto-v-reytinge-korrupcii-e-y-956489.html>

26. Генеральна прокуратура України. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/ua>

27. Генеральна прокуратура України. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html>.

28. Романченко Н. В. Системний підхід до оцінки корупції в міжнародному бізнесі як фактора економічної безпеки/ - // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/articles/1390/.

29. Treisman D. What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national empirical research [Електронний ресурс] // Annual Review of Political Science – 2007. – vol. 10. – P. 211–244. – Режим доступу : <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.polisci.10.081205.095418>.

30. Typologies on the role of intermediaries in international business transactions [Електронний ресурс]: (Working Group on Bribery in International Business Transaction, OECD) // OECD – 2009. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/dataoecd/40/17/43879503.pdf>.

31. Bribe Payers Index 2011 [Електронний ресурс] : (A Report on Corporate Practices) // Transparency International. – 2012. – Режим доступу : <http://www.transparency.org>.

32. Абаринов В. Взятчники без границ [Електронний ресурс] // Совершенно секретно. – 2010. – № 6. – Режим доступу : <http://www.sovsekretno.ru/magazines/collection/rassledovanie/6/>.

33. Transparency reporting on anti-corruption [Електронний ресурс] : (A Report on Corporate Practices) // Transparency International – 2009. – Р. 7–10. – Режим доступу : <http://www.transparency.org>.

34. Warren M. E. Democracy and Deceit: Regulating Appearances of Corruption [Електронний ресурс] // American Journal of Political Science. – 2006. – Vol. 50. – № 1. – Р. 160–174. – Режим доступу : <http://www.jstor.org/stable/3694263>.

35. Transparency reporting on anti-corruption [Електронний ресурс] : (A Report on Corporate Practices) // Transparency International. – 2011. – Р. 5. – Режим доступу : <http://www.transparency.org>.

36. Результати рішучих реформ владами: Україна піднялася з сьомого на перше місце в рейтингу корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : “Джерело”: ukr-biz.com.ua.

37. [Електронний ресурс]: Global Financial Intergrity. – Режим доступу : <https://www.googleadservices.com/pagead/aclk?>

38. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // zakon.rada.gov.ua

39. ISO 37001:2016. Anti-bribery management systems – Requirements with guidance for use

40. Тесленко Р.Ю. Оцінка корупційних ризиків в рамках антикорупційного аудиту підприємства: огляд міжнародних рекомендацій [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.uq/48573/1/iloepdf_com-232-235.pdf

41. Тесленко Р.Ю. Оцінка корупційних ризиків в рамках антикорупційного аудиту підприємства: огляд міжнародних рекомендацій [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.uq/48573/1/iloepdf_com-232-235.pdf

42. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Про результати дослідження проблем, що пов'язані з протидією корупції в Україні // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2000. - №2. – С.85-144

43. Камлик М.І. Корупція в Україні /М. І. Камлик, Є. В. Невмержицький. – Київ. Знання : КОО, 1998. – 187 с.

44. 178. Карпенко С.В. Системна компетентність державних службовців як когнітивний чинник запобігання корупції /с. в. Карпенко //Інвестиції: практика та досвід. – 2017. - № 19. – С. 67-71.

45. 179. Кісіль Р. –В. В. Онтологічний аспект феномену корупції як об'єкта філософсько-правового аналізу /Р.-В. В. Кісіль //Університетські наукові записки. -2012. - №4. – С. 424-430.

46. 180. Кісіль Р. – В. В. Особливості запобігання та протидії корупції в основних типах політичних режимів /Р.-В. В. Кісіль // Університетські наукові записки. – 2013. - №4. – С. 438-445.

47. Клименко Д. Політична корупція в системі державного управління України: зміст наукової проблеми /Д. Клименко //Ефективність державного управління : зб. заг. ред.. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 23. –С. 94-102

48. Клименко Д. Політична корупція в державному управлінні: наукові дефініції [Електронний ресурс] / Д. Клименко // Демократичне

врядування. – 2010. - № 5. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2010_5/fail/Rlymenko.pdf].

49. Михненко А. Антикорупційна політика держави як передумова суспільного розвитку /А. Михненко //Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр.. /редкол. : М. М. Іжа (гов. ред.) [та ін.]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2011. – Вип. 3 (47). – С. 179-182

50. Молдован Е С. Морально-світоглядні принципи подолання корупції на державній службі /Е. С. Молдован //Університетські наукові записки. – 2009. - № 3. – С. 291-295